

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2012, sen. zn. 29 ICdo 7/2012, ECLI:CZ:NS:2012:29.ICDO.7.2012.1

Číslo: 113/2012

Právní věta:

Jestliže přihlášený věřitel popřel pravost pohledávky jiného věřitele při přezkumném jednání, jež se konalo po vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/10 (241/2010 Sb.), avšak před jeho účinností (před 31. 3. 2011), mělo takové popření tytéž účinky, jako kdyby pohledávku ve stejné době popřel insolvenční správce a uplatní se na ně ustanovení insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011. Obdobně to platí pro popření pravosti pohledávky jiného věřitele přihlášeným věřitelem při přezkumném jednání, jež se konalo v době od 31. 3. 2011 v insolvenčním řízení, v němž insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku před uvedeným datem.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.04.2012

Spisová značka: 29 ICdo 7/2012

Číslo rozhodnutí: 113

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Incidenční spory, Insolvence

Předpisy: čl. 89 předpisu č. 1/1993Sb.

čl. II. bod 1. předpisu č. 69/2011Sb.

§ 160 odst. 4 IZ ve znění do 30.03.2011

§ 192 odst. 1 IZ ve znění do 30.03.2011

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

M ě s t s k ý s o u d v P r a z e (dále jen „insolvenční soud“) odmítl usnesením ze dne 1. 3. 2011 žalobu, kterou se žalobci (a/ AP, s. r. o., a b/ CE, s. r. o. v likvidaci) domáhali vůči žalovaným (1/ UCB, S. p. A., 2/ UC, S. p. A. a 3/ JUDr. Ing. H. H., jako insolvenční správce dlužníka PC, s. r. o.) určení, že pohledávka prvního žalovaného, respektive druhého žalovaného, vůči dlužníku ve výši 711 072 864,79 Kč ze smlouvy o úvěru ze dne 12. 12. 2008, není po právu (není pravá) [bod I. výroku]. Dále rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku).

Insolvenční soud vyšel z toho, že:

- 1) Žalobci jsou přihlášenými věřiteli v insolvenčním řízení dlužníka.

2) Při přezkumném jednání konaném dne 16. 11. 2010 nepopřel insolvenční správce nezajištěnou, nevykonatelnou a podmíněnou pohledávku prvního žalovaného (věřitele č. 25), vedenou na č. l. B-73/43 insolvenčního spisu jako pohledávka č. 1 v celkové výši 711 072 864,79 Kč. Žalobci při tomto přezkumném jednání „příhlášku“ popřeli co do pravosti.

Na tomto základě insolvenční soud dovodil, že žalobci neměli v insolvenčním řízení postavení, které by je opravňovalo k podání žaloby o popření pohledávky jiných věřitelů; proto žalobu odmítl dle § 160 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona).

Insolvenční soud rovněž poznamenal, že je mu znám nález ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (jde o nález pléna Ústavního soudu uveřejněný pod č. 241/2010 Sb., jenž je – stejně jako další rozhodnutí Ústavního soudu zmíněná níže – veřejnosti dostupný i na webových stránkách Ústavního soudu), ve kterém Ústavní soud dospěl k závěru, že věřitelé by měli mít právo zpochybnit (popřít) pohledávky jiných věřitelů „s tím, že § 192 odst. 1 insolvenčního zákona byl s účinností k 31. 3. 2011 zrušen“.

Insolvenční soud však měl za to, že „v dané situaci, týkající se insolvenčního řízení, není jiná alternativa, než, že budto insolvenční věřitelé právo popírat pohledávky jiných věřitelů mají, anebo nemají“. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2008, sp. zn. [21 Cdo 1704/2007](#) (jde o rozsudek uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 8, ročník 2008, pod číslem 111), na který odkazují žalobci, nelze podle insolvenčního soudu vztáhnout na danou věc přímo, neboť neposuzoval „problematiku insolvenčního řízení“.

Insolvenční soud proto dospěl k závěru, že nezbyvá než vycházet z „právních účinků“ dosavadní právní úpravy, jak vyplývají z ustanovení § 192 odst. 1 a § 201 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona, tedy z toho, že žalobci nemohli účinně popřít pohledávky jiných věřitelů. Jestliže tak přesto (formálně) učinili, nevzniklo jim z toho právo na další související postupy, včetně podání žaloby o popření pohledávky.

K odvolání žalobců *V r c h n í s o u d v P r a z e* usnesením ze dne 31. 10. 2011 potvrdil usnesení insolvenčního soudu (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý a třetí výrok).

Odvolací soud měl za podstatné, že insolvenční soud zjistil úpadek dlužníka usnesením ze dne 21. 9. 2010, tedy předtím, než nabyla účinnosti (31. 3. 2011) novela insolvenčního zákona provedená zákonem č. 69/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Zákonem č. 69/2011 Sb. bylo do insolvenčního zákona mimo jiné vtěleno též právo věřitelů popírat přihlášené pohledávky.

S poukazem na obsah článku II bodu 1. přechodných ustanovení zákona č. 69/2011 Sb. pak odvolací soud uzavřel, že „režim popírání pohledávek“ se v dané věci spravoval dosavadní úpravou insolvenčního zákona (ve znění účinném do 30. 3. 2011), která popírání přihlášených pohledávek věřiteli nepřipouští.

Odvolací soud dodal, že si je vědom toho, že jiný senát jeho soudu vydal dne 1. 8. 2011 usnesení (sen. zn. 1 VSPH 715/2011 a 1 VSPH 716/2011), v nichž naopak dovodil, že i za popsané procesní situace je třeba – v duchu závěrů obsažených v nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.) – přiznat právní (procesní) platnost (i) popěrným úkonům věřitelů (za přiměřeného použití ustanovení § 200 insolvenčního zákona, ve znění zákona č. 69/2011 Sb.). Tuto argumentaci však odvolací soud v dané věci neměl za správnou. Zdůraznil, že dosavadní znění insolvenčního zákona (účinné do 30. 3. 2011) neupravovalo popírání pohledávek v insolvenčním řízení jednotlivými věřiteli a naopak je výslovně vylučovalo.

Takovou úpravu – pokračoval odvolací soud – shledal Ústavní soud protiústavní, s tím, že jde o deficit zákonné (procesní) úpravy, který nelze překlenout výkladem ani analogií. Proto musí být tento nedostatek zákonodárcem co suverénním normotvůrcem odstraněn, a to – ve lhůtě poskytnuté mu k tomu odkladem vykonatelnosti nálezu – přijetím nové úpravy, která popěrné právo věřitelů a postup při jeho realizaci (celkový právní režim výkonu tohoto práva a jeho procesních důsledků) zakotví. To zákonodárce učinil přijetím zákona č. 69/2011 Sb., jímž vtělil do insolvenčního zákona popěrné právo věřitelů, upravil jeho celkový právní režim a současně vyjádřil v přechodných ustanoveních měnícího zákona vztah předchozí a nové právní úpravy.

Přechodná ustanovení zákona č. 69/2011 Sb. byla pojata tradičně, zakotvením nepravé zpětné účinnosti zákona. Stanovil-li tento zákon současně (vzhledem k zásadním procesním důsledkům, jež se zejména co do přihlašování a přezkumu pohledávek pojí s rozhodnutím o úpadku dlužníka, otevírajícím další fázi insolvenčního řízení) limity použitelnosti novely v již probíhajících insolvenčních řízeních tak, že se tento zákon nepoužije v řízeních, ve kterých již před nabytím jeho účinnosti bylo vydáno rozhodnutí o úpadku, nejde o nic „ústavně nekonformního“, uzavřel odvolací soud.

Vzhledem k charakteru a významu institutu popření pohledávky v insolvenčním řízení měl pak odvolací soud za to, že ačkoliv Ústavní soud shledal předchozí úpravu nepřiznávající věřitelům popěrné právo protiústavní, nelze toto procesní právo v insolvenčním řízení účinně realizovat jinak než na podkladě právní úpravy, kterou je – v rámci zákonodárcovy úvahy – režim jeho výkonu a procesních důsledků s tím spojených explicitně vymezen. To se stalo až novelou insolvenčního zákona provedenou zákonem č. 69/2011 Sb.

Z uvedeného podle odvolacího soudu vyplývá jediný možný závěr, že na popěrný úkon věřitelů, na něž se předmětná novela nevztahuje, nelze ustanovení novely použít ani přiměřeně. Takový úkon je třeba posoudit podle předchozí úpravy. Protože ta popření pohledávky věřitelem neupravuje a naopak ho výslovně zapovídá, nelze s tímto věřitelovým úkonem spojovat žádné právní účinky a soud nemůže tyto účinky sám „konstruovat“ svou rozhodovací činností. Proto odvolací soud přitakal závěru insolvenčního soudu, že žalobu podaly neoprávněné osoby, což je důvodem jejího odmítnutí dle § 160 odst. 4 insolvenčního zákona.

Proti usnesení odvolacího soudu podali žalobci dovolání, jehož přípustnost opírají o ustanovení § 239 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve spojení s ustanovením § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., namítají, že je dán dovolací důvod uvedený v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci a požadují, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatelé vytýkají odvolacímu soudu, že nesprávně zodpověděl otázku, zda v tzv. přechodném období mezi vydáním nálezu Ústavního soudu sp. zn. [PL. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.) a 31. 3. 2011, kdy nabyla účinnosti novela insolvenčního zákona provedená zákonem č. 69/2011 Sb., svědčilo věřitelům popěrné právo.

Dovolatelé interpretují nálezu Ústavního soudu sp. zn. [PL. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.) tak, že každému věřiteli z norem ústavního pořádku vyplývá (přirozené) právo popírat v insolvenčním řízení pohledávky jiných jemu konkurujících věřitelů. Toto základní právo pak musí být respektováno „obecným právem“ a orgány veřejné moci, které je aplikují; jinak se věřitel může domáhat ochrany u Ústavního soudu.

Dovolatelé rovněž odmítají výklad, podle něhož by soudy mohly aplikovat tehdejší právní úpravu popěrného práva obsaženou v ustanovení § 192 odst. 1 insolvenčního zákona v době, kdy již bylo

zřejmé, že je protiústavní, byť „nevyhovující“ znění bylo dosud účinné. Aplikací zrušované právní normy v přechodném období protiústavním způsobem, by se (totiž) soudy dopouštěly nových protiústavních zásahů do základních práv účastníků řízení.

Podle dovolatelů ze zásady přednosti ústavního zákona před zákonem běžným naopak vyplývá povinnost obecných soudů řídit se závěrem Ústavního soudu o protiústavnosti určité právní normy. Stejný závěr lze dle dovolatelů dovodit z článku 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby. Protože aplikace § 192 odst. 1 insolvenčního zákona byla v projednávané věci protiústavní, měly soudy povinnost tuto normu nepoužít a respektovat popěrné právo věřitelů.

Dovolatelé zdůrazňují, že jiné právní posouzení nemůže být dovozováno z toho, že Ústavní soud nezrušil zkoumané ustanovení s okamžitou účinností (ke dni vyhlášení nálezu). Kdyby tak totiž učinil, vznikla by k nežádoucí mezera v právu; ze zákona by vypadlo ustanovení upravující klíčovou otázku, kdo je oprávněným popírat přihlášené pohledávky. Proto Ústavní soud poskytl zákonodárci čas ke změně právní úpravy. To ale neznamená, že by Ústavní soud schvaloval protiústavní aplikaci dotčeného ustanovení v přechodném období.

Na podporu své argumentace dovolatelé poukazují na nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. [Pl. ÚS 15/09](#) (jde o nálezní pléna Ústavního soudu uveřejněný pod číslem 244/2010 Sb.) a ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. [II. ÚS 476/09](#) (jde o nálezní uveřejněný pod číslem 81/2010 Sbírky nálezní a usnesení Ústavního soudu). Odvolacímu soudu vytýkají, že se touto judikaturou, byť označenou v odvolání, neřídil, ani se s ní v napadeném usnesení nevypořádal. Dále dovolatelé odkazují na jiná rozhodnutí vrchních soudů, která řeší otázku popěrného práva věřitelů v rozhodném období odlišně od napadeného usnesení. Za správné a přesvědčivé mají dovolatelé především závěry obsažené v usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 9. 2011, č. j. KSBŘ 24 (28) INS 11584/2010, 2 VSOL 337/2011-B-52.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Pro incidenční spory jsou ustanovení občanského soudního řádu o přípustnosti dovolání přiměřeně aplikovatelná dle § 7 odst. 1 insolvenčního zákona.

Dovolání žalobců je (bez dalšího) přípustné podle ustanovení § 239 odst. 3, části věty před středníkem, o. s. ř. (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2008, sen. zn. [29 NSČR 4/2008](#), uveřejněné pod číslem 25/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, které je – stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže – veřejnosti dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu). Podmínku, aby šlo o potvrzující usnesení odvolacího soudu, ohledně kterého dovolací soud dospěje k závěru, že má po právní stránce zásadní význam, formulovanou ve větě druhé označeného ustanovení poukazem na obdobné použití § 237 odst. 1 a 3 o. s. ř., má Nejvyšší soud za obsoletní (srov. shodně např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2011, sen. zn. [29 NSČR 35/2009](#), uveřejněného pod číslem 151/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolateli, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy,

jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Jak je patrné ze spisu, určení, že pohledávka prvního žalovaného, respektive druhého žalovaného, není po právu (není pravá), se žalobci domáhají na základě tvrzení, že jako věřitelé v insolvenčním řízení dlužníka tuto pohledávku popřeli (co do pravosti) při přezkumném jednání konaném dne 16. 11. 2010. V žalobě přitom také uvádějí, že sice mají za to, že žalobu by měl podat věřitel, jehož pohledávka byla popřena, z opatrnosti, protože „za stávajícího právně nejasného stavu nelze vyloučit ani závěry jiné“, však podávají žalobu o popření pohledávky „samostatně“. Žalobci též vysvětlili (tamtéž), že žaloba směřuje (z opatrnosti) i vůči druhému žalovanému vzhledem k oznámení prvního žalovaného ze dne 18. 11. 2010, že v důsledku fúze došlo k jeho zániku a k přechodu jmění na nástupnickou společnost (druhého žalovaného), jakož i s přihlédnutím k tomu, že insolvenční soud dosud nevydal usnesení ve smyslu § 107 o. s. ř.

Podle ustanovení § 160 odst. 4 insolvenčního zákona (ve znění, jež od přijetí insolvenčního zákona nedoznalo změn) žalobu podanou podle odstavce 1 opožděně nebo osobou, která k tomu nebyla oprávněna, insolvenční soud odmítne. Stejně postupuje, má-li žaloba nedostatky, které se nepodařilo odstranit a které mu brání v řízení o ní pokračovat.

Ustanovení § 192 odst. 1 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011, určovalo, že dlužník a insolvenční správce mohou popírat pravost, výši a pořadí všech přihlášených pohledávek; jednotliví věřitelé však toto právo nemají. Stanovisko, které insolvenční správce zaujal k jednotlivým pohledávkám v seznamu přihlášených pohledávek, může při přezkumném jednání změnit.

Ústavní soud nálezem sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.) ze dne 1. 7. 2010 zrušil ustanovení § 192 odst. 1, věty první, včetně věty za středníkem, insolvenčního zákona dnem 31. 3. 2011.

V důvodech nálezu (bod 36) Ústavní soud mimo jiné konstatoval, že zákonodárce v tomto ustanovení omezil, dokonce anuloval, právo věřitele domáhat se ochrany svých práv u soudu či jiného orgánu, a tím tedy základní právo dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) v těchto případech popřel. V této souvislosti se výslovně odvolal na předchozí právní úpravu obsaženou v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, která v § 21 odst. 2 – na rozdíl od úpravy současné – tzv. popěrné právo ostatním věřitelům přiznávala, což podle Ústavního soudu dokladuje, že ústavně konformní stav přiznání práva věřitelům popírat pohledávky ostatních věřitelů je možný (bod 37). Zrušované ustanovení je dle Ústavního soudu dále v rozporu s článkem 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), s článkem 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, s článkem 11 odst. 1 Listiny a s článkem 4 Ústavy (body 42 až 44). Zrušované ustanovení znamená protiústavní mezeru v podobě protiústavního zúžení okruhu subjektů oprávněných popírat pravost, výši a pořadí přihlášených pohledávek. Ústavní soud považoval za nezbytné poskytnout zákonodárci čas k odstranění ústavního deficitu zákonné úpravy, a proto odložil vykonatelnost nálezu (bod 56). Ústavní soud tamtéž uzavřel, že poté, co zákonodárce odstraní výše uvedenou protiústavní mezeru rozšířením okruhu nositelů popěrného práva, bude na jeho úvaze, jakým způsobem zakotví postup při realizaci popěrného práva věřitelů (zda bude zákonná úprava odpovídat postupu dle současné právní úpravy či bude zvoleno jiné řešení); přitom zdůraznil, že řešení této problematiky nemůže předjímat svým rozhodnutím (bod 57).

Nové vymezení okruhu subjektů oprávněných popírat přihlášené pohledávky a postup při realizaci popěrného práva (věřitelů) přinesla novela insolvenčního zákona provedená s účinností od 31. 3. 2011 zákonem č. 69/2011 Sb.

Podle ustanovení § 192 odst. 1 insolvenčního zákona, ve znění zákona č. 69/2011 Sb., tak nově platí, že pravost, výši a pořadí všech přihlášených pohledávek mohou popírat insolvenční správce, dlužník

a přihlášení věřitelé; popření pohledávky lze vzít zpět.

Dle článku II bodu 1. přechodných ustanovení k zákonu č. 69/201 Sb., není-li dále stanoveno jinak, platí zákon č. 182/2006 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, i pro insolvenční řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jestliže v nich dosud nebylo vydáno rozhodnutí o úpadku; právní účinky úkonů, které v insolvenčním řízení nastaly přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, zůstávají zachovány.

Odvolacímu soudu lze přisvědčit v tom, že po novele provedené s účinností od 31. 3. 2011 zákonem č. 69/2011 Sb. upravuje insolvenční zákon nově, a zcela specificky, lhůtu k popěrnému úkonu věřitele, náležitosti popěrného úkonu (co do formy a obsahu), důsledky nesplnění těchto zákonných požadavků a rozhodování o nich, účinky popěrného úkonu věřitele i jeho postavení a procesní povinnosti v incidenčním sporu vyvolaném jeho popěrným úkonem (srov. zejména ustanovení § 200 insolvenčního zákona, ve znění zákona č. 69/2011 Sb., jakož i ustanovení § 51 odst. 3, § 161 odst. 2, § 201 odst. 1, § 202 odst. 3 až 6 a § 336 odst. 4 insolvenčního zákona, ve znění zákona č. 69/2011 Sb.).

Odvolací soud též správně vystihl, že zákonodárce pojal přechodná ustanovení tradičně, zakotvením nepravé zpětné účinnosti. Nová úprava (včetně postupu při realizaci popěrného práva věřitelů) se tak uplatní pouze v těch již probíhajících insolvenčních řízeních, ve kterých před účinností zákona č. 69/2011 Sb. nevydal insolvenční soud rozhodnutí o úpadku. V insolvenčních řízeních, v nichž insolvenční soud rozhodl o úpadku dlužníka v době do 30. 3. 2011, se tudíž nepoužijí nová (zákonem č. 69/2011 Sb. zavedená) ustanovení insolvenčního zákona o popěrném právu věřitelů.

Správný je i závěr odvolacího soudu, že není namístě ani jen přiměřená aplikace novelizovaných ustanovení insolvenčního zákona upravujících (s účinností od 31. 3. 2011) popěrné právo věřitelů. Takový postup by (totiž) obcházel výše citované přechodné ustanovení a v něm zřetelně projevenou vůli zákonodárce neaplikovat novou úpravu v insolvenčních řízeních, v nichž insolvenční soud již vydal rozhodnutí o úpadku dlužníka (zjistil úpadek dlužníka). Tomu ostatně odpovídá i příslušná pasáž ve zvláštní části důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely insolvenčního zákona (schválenému posléze jako zákon č. 69/2011 Sb.). Ten projednávala Poslanecká Sněmovna ve svém 6. volebním období jako tisk č. 233, přičemž text zkoumaného přechodného ustanovení v něm byl obsažen v nezměněné podobě. Podle důvodové zprávy k článku II vládního návrhu novely insolvenčního zákona, „v bodě 1. přechodných ustanovení jde o tradiční vyjádření nepravé zpětné účinnosti zákona, doplněné potud, že změny provedené tímto zákonem se mohou týkat dříve zahájeného insolvenčního řízení jen tehdy, nebylo-li v něm dosud vydáno rozhodnutí o úpadku (z něž vycházejí tímto zákonem měněné lhůty a popěrné úkony oprávněných osob)“.

Z toho, že pro danou věc je rozhodný insolvenční zákon ve znění účinném do 30. 3. 2011, však neplyne závěr, že popěrné úkony věřitelů uskutečněné sice po vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.), leč ještě předtím, než tento náleznabyl derogačního účinku, nevyvolaly žádné právní následky.

Odvolací soud především úvahou, podle níž procesní (popěrné) právo věřitelů lze v insolvenčním řízení účinně realizovat jen na základě právní úpravy, kterou je režim jeho výkonu a procesních důsledků s tím spojených explicitně vymezen, což se stalo až novelou insolvenčního zákona provedenou zákonem č. 69/2011 Sb., pominul četnou judikaturu Nejvyššího soudu i Ústavního soudu, která se podrobně zabývá možností aplikace právní normy prohlášené za protiústavní

Tak již v rozsudku ze dne 27. 10. 1998, sp. zn. [2 Cdon 1343/96](#), uveřejněném pod číslem 59/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, ve znění redakční opravy právní věty, uveřejněné v čísle 1, ročníku 2000, Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud dovodil, že Nejvyšší soud je povinen v dovolacím řízení přihlédnout k tomu, že ustanovení zákona, které při řešení věci použil

odvolací soud, shledal Ústavní soud později protiústavním. Tamtéž dodal, že to, zda takové ustanovení bylo Ústavním soudem zrušeno s účinky do budoucna, není rozhodné.

Na tyto závěry Nejvyšší soud navázal v usnesení velkého senátu svého obchodního kolegia ze dne 17. 12. 2002, sp. zn. [35 Odo 317/2001](#), uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 1, ročníku 2003, pod číslem 7. V něm uvedl, že princip vázanosti obecných soudů zákonem, vyjádřený v článku 95 odst. 1 Ústavy, se nemůže při rozhodování těchto soudů prosadit na úkor závěru Ústavního soudu o protiústavnosti aplikované právní normy jen proto, že (podle právního stavu v době rozhodné pro dovolací přezkum) ještě nevstoupil v účinnost výrok nálezů, jímž Ústavní soud dotčenou právní normu současně zrušil (její odklizení z právního řádu České republiky posunul k pozdějšímu okamžiku).

Z judikatury Ústavního soudu lze zmínit především nález ze dne 18. 12. 2007, sp. zn. [IV. ÚS 1777/07](#), uveřejněný pod číslem 228/2009 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu. V něm Ústavní soud vysvětlil, že ačkoliv k pozbytí platnosti zákona nebo jiného právního předpisu podle článku 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy dochází s účinkem ex nunc, rozpor, který byl důvodem zrušení zákona, nastává již během jeho platnosti. Účinek ex nunc nevylučuje, že právě aplikace protiústavního právního předpisu orgánem veřejné moci mohla vést k zásahu do základního práva nebo svobody jednotlivce. Samotná skutečnost, že zákon, jenž má být aplikován orgánem veřejné moci, byl nálesem zrušen, ale takový zásah bez dalšího nepředstavuje, což vyplývá i z oprávnění odložit vykonatelnost nálezů podle článku 89 odst. 2 Ústavy. Byl-li zákon zrušen pro rozpor s ústavním pořádkem, nepřestává být ve vztahu k právním skutečnostem nastalým během jeho platnosti aplikovatelným právem. Orgány veřejné moci mohou neaplikovat zákon až v případě, že Ústavní soud konstatuje ve svém nálezu, že příslušný zákon je v rozporu s ústavním pořádkem a aplikace zákona by v konkrétní věci znamenala porušení ústavně garantovaného základního práva jednotlivce. Musí jít o zásah takové intenzity, jenž by odůvodňoval zrušení příslušného rozhodnutí v řízení o ústavní stížnosti. Řízení o ústavní stížnosti by totiž ztratilo svůj význam, kdyby v případě, že Ústavní soud dospěje k závěru o porušení ústavně garantovaného základního práva stěžovatele v důsledku aplikace protiústavního zákona, orgány veřejné moci tento zákon opětovně aplikovaly a způsobily tím opětovně zásah do základních práv a svobod. S ohledem na článek 89 odst. 2 Ústavy a ve vztahu k obecným soudům s ohledem na článek 4 Ústavy tedy musí příslušný orgán reflektovat (nosné) důvody zrušujícího nálezů a zrušený právní předpis aplikovat pouze tehdy, nedojde-li jeho aplikací k porušení základních práv a svobod.

K intertemporálním účinkům svých nálezů, jejichž vykonatelnost odložil, se Ústavní soud podrobně vyjádřil též ve výše zmíněném nálezu sp. zn. [Pl. ÚS 15/09](#) (244/2010 Sb.). V něm uvedl, že posouzení souladu zákona nebo jiného právního předpisu v řízení podle § 64 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, se nepromítá pouze do roviny platnosti právního předpisu, nýbrž i do roviny jeho aplikovatelnosti. Ústava samotná neomezuje ochranu základních práv a svobod v případě, kdy důvod jejich porušení spočívá v aplikaci protiústavní právní normy, pouze na zrušení takovéto právní normy Ústavním soudem, nýbrž předpokládá promítnutí právních závěrů Ústavního soudu i ve vztahu k aplikaci takovéto právní normy orgány veřejné moci. Tento závěr je zřejmý z konstantní judikatury Ústavního soudu, která připouští přezkum i zrušeného zákona na návrh obecného soudu podle článku 95 odst. 2 Ústavy v případě, že dospěje k závěru o jeho rozporu s ústavním pořádkem; srov. např. nález sp. zn. [Pl. ÚS 38/06](#), ze dne 6. 2. 2007 (84/2007 Sb.). V takovém případě totiž není rozhodné – pokračoval Ústavní soud – zda byl uvedený zákon zrušen, ale zda je právní norma obsažená v jeho znění stále aplikovatelná, a posouzení otázky ústavnosti je nezbytným předpokladem pro rozhodnutí soudu ve věci samé. Ústavní soud tak nerozhoduje o zrušení již zrušeného zákona, nýbrž o jeho aplikovatelnosti, přičemž důsledkem akademického výroku o rozporu s ústavním pořádkem je neaplikovatelnost předmětného zákonného ustanovení, je-li v rozporu s ústavním pořádkem nejen zákonné ustanovení, tj. legislativní prostředek, nýbrž i jeho účel, respektive vymezení podmínek, za jejichž splnění zákonodárcem

zamýšleného účelu lze dosáhnout ústavně konformním postupem, tj. přímou aplikací ústavního pořádku [srov. nález sp. zn. [Pl. ÚS 35/08](#), ze dne 7. 4. 2009 (151/2009 Sb.)].

Případný důsledek spočívající v neaplikovatelnosti zákona nelze (podle Ústavního soudu) omezit pouze na řízení o návrhu obecného soudu podle článku 95 odst. 2 Ústavy, nýbrž se vztahuje i na ostatní případy, v nichž Ústavní soud konstatuje nesoulad zákona s ústavním pořádkem a příslušný derogační důvod dopadá z hlediska základních práv a svobod na právní postavení jednotlivce. Ústavní soud tedy konstatuje, že stanovení pozdějšího dne zrušení napadeného ustanovení zákona nemůže vést k závěru, že obecné soudy musejí uvedené ustanovení aplikovat v rozsahu, na který dopadá derogační důvod, pokud by v důsledku takovéto aplikace mohlo dojít k zásahu do základního práva nebo svobody účastníka řízení. Do doby, než zákonodárce danou právní oblast nově upraví v projednávané věci, budou muset obecné soudy posuzovat, zda žaloba (...) ob stojí z hlediska přiměřenosti zásahu do práv a chráněných zájmů jiných osob, uzavírá se v nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 15/09](#) (244/2010 Sb.).

Z posledních rozhodnutí Ústavního soudu na dané téma lze poukázat např. též na nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. [IV. ÚS 1572/11](#) (srov. jeho body 25 až 28).

Z uvedeného vyplývá, že odvolací soud nevyložil správně intertemporální účinky derogačního nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.), jestliže při posuzování popěrných úkonů věřitelů vycházel z ustanovení § 192 odst. 1, věty první, včetně věty za středníkem, insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011.

Z nosných důvodů nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.), jak jsou shrnuty výše, totiž nepochybně plyne, že citované ustanovení insolvenčního zákona zasahuje do základních práv věřitelů v insolvenčním řízení tím, že jim odnímá právo účinně zpochybnit pohledávky jiných (konkurujících) věřitelů. Jedinou cestou, jak se v situaci, kdy nelze aplikovat ustanovení insolvenčního zákona ve znění po novele provedené zákonem č. 69/2011 Sb., vyhnout použití formálně platné právní normy způsobem, který by v konečném důsledku vedl k individuálnímu právnímu aktu neústavnosti (k porušení základních práv žalobců), je nepoužít v dané věci ustanovení § 192 odst. 1, věty první, insolvenčního zákona ve znění účinném do 30. 3. 2011.

Takový výklad plně odpovídá shora citovaným rozhodnutím Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, která se zabývala intertemporálními účinky derogačních nálezu Ústavního soudu, především pak nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 15/09](#) (244/2010 Sb.).

Obava, že by bylo zasaženo do základních práv třetích osob (věřitelů popřených pohledávek) tím, že nebude použito formálně platné, avšak protiústavní, ustanovení (ustanovení § 192 odst. 1, věty první, insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011, výslovně vylučující z popěrného práva věřitele), nebyla v dané věci namíste již proto, že přezkumné jednání, při němž došlo k popření pohledávky, proběhlo (až) dne 16. 11. 2010, tedy po publikaci nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.) ve Sbírce zákonů. Věřitelé tak již museli počítat s tím, že jejich uplatněné pohledávky mohou být (s účinky pro další průběh insolvenčního řízení) popřeny nejen insolvenčním správcem, nýbrž také jinými věřiteli.

Odvolací soud se mylí, usuzuje-li, že důvodem pro opačný výklad, vedoucí k závěru o neúčinnosti popěrných úkonů věřitelů, je absence výslovné právní úpravy v rozhodném znění insolvenčního zákona (ve znění účinném do 30. 3. 2011), konkrétně úpravy, jež by stanovila, jak naložit s popěrnými úkony věřitelů, jaké procesní účinky takové popření vyvolává a jaký by měl být další postup účastníků insolvenčního řízení. Ve shodě s argumentací obsaženou pod bodem 55 nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 15/09](#) (244/2010 Sb.) bylo totiž úkolem obecných soudů nalézt i v takové situaci řešení, jež co nejlépe ob stojí jak z hlediska ochrany práv osob zasažených

protiústavností úpravy popěrného práva (věřitelů jako možných nositelů popěrného práva), tak z hlediska přiměřenosti zásahu do práv a chráněných zájmů jiných osob (věřitelů, jejichž pohledávky mohou být popřeny).

Jinak řečeno, soudy jsou povinny (i při nedostatku výslovné úpravy) vyložit insolvenční zákon v rozhodném znění (ve znění účinném do 30. 3. 2011) způsobem, který co nejlépe umožní (i bez výslovné úpravy) realizaci popěrného práva věřitelů a zároveň bude dbát účelu zákonné úpravy insolvenčního práva a základních zásad insolvenčního řízení (srov. ustanovení § 1 a § 5 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011).

Žalobci popřeli pohledávku jiného věřitele při přezkumném jednání konaném 16. 11. 2010, tedy po vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.), avšak před jeho účinností (před 31. 3. 2011). Vyloučením (nepoužitím) ustanovení § 192 odst. 1, věty první, insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011 (odepírajícího popěrné právo věřitelům), se v dané věci logicky prosadí závěr, že popěrnému úkonu žalobců (věřitelů přihlášených do insolvenčního řízení) nelze upřít účinnost. To dále znamená nalézt odpovídající způsob pro posouzení důvodnosti popřené pohledávky. Jedinou cestou, jak pro účely insolvenčního řízení závazně určit pravost, výši nebo pořadí popřené pohledávky, je incidenční spor, přičemž se logicky nabízí postupovat obdobně dle ustanovení § 197 odst. 2, § 198, § 199, § 201 a § 202 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011, pouze s tím rozdílem, že v postavení popírajícího subjektu nebude insolvenční správce (pokud pohledávku též nepopřel), ale pouze věřitel, který se rozhodl využít svého práva zpochybnit pohledávku jiného (konkurujícího) věřitele.

Lze tedy shrnout, že popřel-li přihlášený věřitel pravost pohledávky jiného věřitele při přezkumném jednání, jež se konalo po vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.), avšak před jeho účinností (před 31. 3. 2011), mělo takové popření tytéž účinky, jako kdyby pohledávku ve stejné době popřel insolvenční správce a uplatní se na ně ustanovení insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011. Obdobně to platí pro popření pravosti pohledávky jiného věřitele přihlášeným věřitelem při přezkumném jednání, jež se konalo v době od 31. 3. 2011 v insolvenčním řízení, v němž insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku před uvedeným datem.

V poměrech posuzované věci, kdy byla popřena nevykonatelná pohledávka, proto měl insolvenční správce poučit věřitele popřené pohledávky, že může uplatnit své právo žalobou na určení vůči popírajícím věřitelům (§ 197 odst. 2, § 198 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011).

Úsudek zformulovaný v předchozím odstavci vybízí k úvaze, že incidenční žalobu v této věci podal někdo, kdo k tomu nebyl věcně legitimován (popírající věřitelé namísto věřitele popřené nevykonatelné pohledávky); ani tato skutečnost však podle přesvědčení Nejvyššího soudu nemůže bránit věcnému přezkoumání uplatněného popření v dané věci. Zásadě rychlosti a hospodárnosti insolvenčního řízení vyjádřené (ve vazbě na uspokojení věřitelů) v ustanovení § 5 písm. a) insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011, by totiž odporovalo neprojednat podanou žalobu věcně jen proto, že žalobcem není věřitel popřené pohledávky, jestliže odpovídající procesní subjekt (insolvenční správce, respektive insolvenční soud, který nad ním vykonává dohled) ve věci nekonal – zjevně též pod vlivem odlišných postupů odvolacích soudů a senátů odvolacího soudu při výkladu důsledků nálezu Ústavního soudu sp. zn. [Pl. ÚS 14/10](#) (241/2010 Sb.).

Jestliže procesní aktivitu převzali (při nečinnosti insolvenčního správce a insolvenčního soudu) popírající věřitelé, je za stavu, kdy v době podání žaloby chyběl sjednávající výklad v tomto rozhodnutí řešené problematiky (a jen proto), namísto nejen uznání existence jejich popěrného práva (jak vyloženo výše), nýbrž i projednání uplatněného popření v takto zahájeném incidenčním sporu, bez zřetele k tomu, že žalobu o určení pravosti popřené nevykonatelné pohledávky příslušelo podat věřiteli popřené pohledávky (srov. § 198 odst. 1 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3.

2011). Potřebu takového řešení nastalé procesní situace zvyrazňuje i skutečnost, že jeden z konkurujících právních názorů (vyjádřený ve shora citovaných usneseních odvolacího soudu sen. zn. 1 VSPH 715/2011 a 1 VSPH 716/2011) vybízel k postupu podle insolvenčního zákona, ve znění zákona č. 69/2011 Sb., při kterém je žalobcem vždy popírající věřitel a nikoliv věřitel popřené pohledávky, byť by šlo o pohledávku nevykonatelnou (srov. § 200 odst. 5 insolvenčního zákona, ve znění zákona č. 69/2011 Sb.).

Okolnost, že předmětem incidenčního sporu je určení pravosti (jen) nevykonatelné pohledávky, se v této věci projeví jen tím, že důkazní břemeno o tom, že přihlášená pohledávka je po právu, bude tížit věřitele popřené pohledávky, byť bude v řízení v procesním postavení žalovaného. V tomto směru jsou v dané věci mutatis mutandis uplatnitelné závěry, které pro poměry vycházející ze zákona o konkursu a vyrovnání formuloval Nejvyšší soud např. v rozsudku ze dne 26. 10. 2005, sp. zn. [29 Odo 327/2004](#), uveřejněném pod číslem 45/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, a které byly pro zákonodárce zjevnou inspirací i pro úpravu vtělenou do ustanovení § 198 odst. 3 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. 3. 2011.

Právní posouzení věci odvolacím soudem tudíž správné není a dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl uplatněn právem. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadené usnesení a spolu s ním ze stejných důvodů i usnesení soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).

Nejvyšší soud nepřehlédl, že jak žalobní tvrzení (srov. žaloba), tak procesní obrana druhého žalovaného (srov. vyjádření k žalobě), naznačují možný nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení na straně prvního žalovaného již v době podání žaloby a tedy případnou existenci tzv. zmatečností vady řízení ve smyslu ustanovení § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř., ke které Nejvyšší soud přihlíží u přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.).

O tom, zda řízení před soudy nižších stupňů je postiženo zmatečností podle § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř., však nelze v dovolacím řízení provádět dokazování (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. [21 Cdo 59/2005](#), uveřejněný pod číslem 86/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek) a dosavadní obsah spisu existenci této vady nedokládá (vzhledem k tomu, že soudy nižších stupňů tuto námitku druhého žalovaného nezkoumaly) a důvod postupovat ve vztahu k prvnímu žalovanému dle § 243b odst. 4 o. s. ř. tak dovolací soud neměl. V další fázi řízení je však vyloučeno, aby soudy nižších stupňů tuto námitku nadále ignorovaly. Jejich povinností naopak je ujasnit si, zda první žalovaný má způsobilost být účastníkem tohoto incidenčního sporu a zda ji měl v době podání žaloby.